

Kannanotto Kuntaliitolle pienten kuntien asemasta ja tulevaisuudesta

Pienten kuntien asemaa koskeva julkinen keskustelu on viime aikoina kärjistynyt tavalla, joka ei vastaa kuntien todellista tilannetta eikä tue koko kuntakentän kestäväää kehittämistä. Kuntaliiton roolin tulisi olla kaiken kokoisten kuntien edunvalvojana toimiminen ja jäsenkuntien näkökulmien kokoaminen – ei yksipuolisten johtopäätösten esittäminen ilman riittävää vuoropuhelua.

Useat kuntaliiton johdon toimesta nyt esitetyt arviot pienten kuntien tulevaisuudesta pohjautuvat kapeaan tarkasteluun, jossa juuri kuntarakennetta pidetään keskeisenä ongelmana. Todellisuudessa esimerkiksi kuntien taloudelliset erot selittyvät myös merkittävästi rahoitusjärjestelmän epätasapainolla, erityisesti valtionosuusjärjestelmän rakenteellisilla ongelmilla. Lasten ja nuorten määrä eri alueilla ei taas ainakaan kuntaliitoksilla lisäännä.

Kuntarakenteen yksipuolistamisen ei tule olla ainoa vaihtoehto

Keskustelu kuntien määrän vähentämisestä ohjaa huomiota pois kuntakentän todellisista kehittämistarpeista. Aivan muutamia kuntia ja kaupunkeja lukuun ottamatta väestö ikääntyy ja vähenee koko Suomessa ja tämän kehityksen ongelmia ei ratkota kuntaliitoksin, vaan älykkään sopeutumisen keinoin. Niitä on käsitelty esimerkiksi keväällä julkaistussa OECD:n raportissa Suomesta.

Tuossa OECD:n raportissa tiivistetään hyvin, että kuntaliitokset voivat tuoda taloudellista vakautta, tehokkuutta ja vahvemman hallinnon. Mutta samalla ne johtavat helposti väestön identiteetin heikkenemiseen, palvelujen etäätymiseen ja kustannusten sekä hyötyjen epätasaiseen jakautumiseen ihmisten kesken.

Kuntien pakonomainen yhdistäminen ja/tai palvelujen laaja keskittäminen johtaisikin muun muassa:

- lähipalveluiden heikkenemiseen
- alueiden väestökadon kiihtymiseen
- olemassa olevan infrastruktuurin vajaakäyttöön
- kasvukeskuksiin kohdistuviin lisäinvestointipaineisiin

Tällainen kehitys olisi sekä aluepoliittisesti että kansantaloudellisesti kestäväntöntä.

Pitäisikin ennemmin tunnistaa, että Suomessa pitkään jatkunut keskittämiskehitys ja kaupunkipolitiikka ovat ohjanneet päätöksentekoa tavalla, joka ei riittävästi huomioi harvaan asuttujen alueiden erityispiirteitä, kuten pitkiä etäisyyksiä, luonnonvaroja ja turvallisuusnäkökulmia.

Kuntien erilaisuus on rakenteellinen lähtökohta

Kuntaliiton käynnistämän keskustelun myötä on syntynyt jo ideointia “ydinkunnista” ja “identiteetikunnista”, joka luo keinotekoisia vastakkainasettelua erikokoisten kuntien välille eikä vastaa kuntien omaa kokemusta tai kuntien omaa tahtotilaa

Kunnat eroavat toisistaan olennaisesti esimerkiksi:

- väestörakenteen
- elinkeinorakenteen
- maantieteellisen sijainnin ja sen luomien etäisyyksien
- ja palvelutuotannon järjestämistapojen osalta

Tämä erilaisuus ei ole ongelma, vaan se on lähtökohta, jolle toimivaa kunta politiikkaa tulee rakentaa ja palveluratkaisuja miettiä.

Yhteistyö on jo arkea – sitä tulee vahvistaa hallitusti

Pienet kunnat tekevät jo laajasti yhteistyötä eri palveluissa, usein myös lainsäädännön velvoittamina.

Yhteistoiminta – esimerkiksi ympäristöterveydenhuollossa, eläinlääkinnässä, kaavoituksessa, työllisyyden hoidossa ja opetuksessa – tuo tehokkuutta ja mahdollistaa samalla kuitenkin palvelujen säilymisen lähellä kuntalaisia.

Yhteistyötä tulee kehittää edelleen, mutta:

- hallitusti ja vapaaehtoisuuteen perustuen
- ilman kuntien itsehallintoa heikentäviä ratkaisuja
- ilman uusia hallinnollisia lisätaakkoja

Elinvoima ei siis riipu yksin kunnan koosta

Kunnan elinvoimaa ei voida määrittää pelkän asukasmäärän perusteella. Keskeisiä muita tekijöitä ovat mm.:

- työpaikkojen määrä ja yritystoiminnan kehitys – niin kunnassa kuin kunnan työssäkäyntialueella
- verotulopohja
- kyky järjestää palvelut tehokkaasti
- organisaation ketteryys ja uudistumiskyky
- muuttoliike

Kuntien tulevaisuuden elinvoima riippuu ratkaisevasti valtionosuusjärjestelmän toimivuudesta, verotulojen kehityksestä sekä kuntien tehtävien ja rahoituksen tasapainosta. Kuntien tehtäviä ei tulekaan lisätä ilman vastaavaa rahoitusta. Ja samalla on välttämätöntä, että kuntien lakisääteisten tehtävien keventämistä koskevat tavoitteet toteutuvat käytännössä. Näihin asioihin kuntaliiton edunvalvontatyössään tulisi keskittyä.

Kuntatalous, työllisyys, palvelut ja hyvinvointialueidenkin ratkaisut muodostavat kokonaisuuden, jossa yksittäiset osaoptimointiin, kuten pienten kuntien kuntaliitoksiin, perustuvat ratkaisut eivät tuota kestäväää lopputulosta.

Ja lopuksi - kuntaliiton rooli ja vastuu

Kuntaliiton tulee kyllä rohkeasti vahvistaa asemaansa kuntien äänenä ja edunvalvojana. Mutta silloin samalla huomioida, että kuntaliiton yksipuoliset ulostulot ilman riittävää vuoropuhelua kuntien kanssa heikentävät luottamusta ja synnyttävät tarpeetonta vastakkainasettelua kuntakentällä.

Kuntaliiton tehtävä on:

- koota eri kokoisten kuntien näkemykset
- tuoda esiin kuntien erilaiset tarpeet
- edistää ratkaisuja, jotka tukevat koko Suomen tasapainoista kehitystä

Pienet kunnat eivät ole vain rakenteellinen ongelma, joka olisi syytä mahdollisimman pian hoitaa pois, vaan ne ovat yhä hyvin keskeinen osa Suomen elinvoimaa, huoltovarmuutta ja alueellista tasapainoa. Tämä on nyt jossain määrin jäänyt kuntaliitossa huomiotta kaupunkipolitiikan keskellä.

Pienten kuntien verkoston puolesta verkoston puheenjohtajiston jäsenet

Marjut Ahokas, Ilomantsin kunnanjohtaja, verkoston puheenjohtaja
Satu Simelius, Sauvon kunnanjohtaja, verkoston varapuheenjohtaja
Lauri Laajala, Perhon kunnanjohtaja
Matti Mäkinen, Hankasalmen kunnanjohtaja
Päivi Kontio, Utsjoen kunnanjohtaja
Tarja Hosiasluoma, Karvian kunnanjohtaja

Kannanotto luovutetaan Kuntaliiton johdolle 26.6.2026 Helsingissä